

beperkt tot een rondzien in de Europese stadswijken – van Poll, de eerst-ondergetekende van het rapport, had er geconstateerd dat ‘in sommige stads-*kampongs* mensonterende toestanden’ heersten. Een van die *kampongs* had hij bezocht in gezelschap van de directeur van gemeentewerken, J. M. H. Timmermans. ‘Deze *kampong*’, aldus het rapport,

‘is gelegen in een oude bedding van de traagstromende Tjiliwong, de rivier van Batavia. Zij ligt dus in een kom. Van bovenaf gezien, ziet zij er zeer schilderachtig uit. Maar als men er in komt, vertoont zich de droeve werkelijkheid. Over het algemeen uiterst smalle, zeer modderige en wegens de bovendien soms vrij sterke helling moeilijk begaanbare weggetjes scheiden de schamele woningreeksen. Bij de meeste woningen zijn uit half vergane planken en wat zink en blik ‘bijgebouwen’ opgetrokken welke de badkamer en ‘sanitaire’ (!) inrichting bevatten. Van daaruit stromen weer smalle, modderige geultjes badwater en menselijke faecaliën, welke in de vorm van plassen en poelen veelal blijven staan, daar de afvoer zéér onvoldoende is.

Deze *kampong* wordt vooral bewoond door inheemse koetsiers, wier ponywagentjes het stadsbeeld zo aantrekkelijk maken. Maar de aardige pony’s staan hier onder geïmproviseerde afdakjes niet zelden temidden van hun eigen uitwerpselen.

Bij het betreden van deze *kampong* deelde de heer Timmermans . . . de eerste ondergetekende het volgende mee: ‘Er wonen in Batavia vijf-en-veertigduizend Europeanen; doch hiervan zijn er geen tien in deze *kampong* geweest.’¹

Dergelijke *kampongs* trof men ook in de havensteden Semarang en Soerabaja aan, ja elke plaats van enige betekenis op Java had haar arme inheemse wijken, bevolkt met dorpelingen voor wie in de *desa*’s, welke overbevolkt waren geraakt, geen middelen van bestaan meer waren geweest. Veel gemeentebesturen deden hun best, de toestanden in die stads-*kampongs* te verbeteren maar zij konden het tempo van de toevloed van nieuw-aankomenden niet bijhouden.

De meeste inheemsen verkeerden in hoogst bescheiden omstandigheden. Maar niet alle! En juist die sociale gelaagdheid binnen het inheemse deel van de samenleving verdient onze aandacht.

Tussen het gouvernement en de grote massa der inheemsen bevond

¹ (Rooms-Katholieke Staatspartij, Algemeen Secretariaat) *Rapport van de eerste, in opdracht van het bestuur der RKSP gemaakte studie- en contactreis naar Nederlands-Indië, door de daartoe uitgezonden heren M. J. M. van Poll en mr. F. Teulings uitgebracht aan het partijbestuur, 23 mei – 16 juli 1938* (1939) (ARA, Coll. P. A. Kerstens, 21) (verder aan te halen als: Van Poll/Teulings: *Rapport*).